

Rusya'nın 2014 İlhakı Sonrası Kırım'da Kırım Tatar Halkının Durumu

The Plight of the Crimean Tatar People in the Aftermath of the Russian Annexation of the Crimea (2014)

Valeriy MORKVA*

Özet

Kırım Tatar halkı arasında Moskova'nın 2014 tarihinde Kırım'ı işgal etmesi ardından daha öncekiler gibi bu yeni Rus işgalinin de kendileri için varoluşsal bir tehdit oluşturacağını görenler siyasi tutumlarını Rus karşıtı ve Ukrayna yanlı olarak açık bir şekilde gösterenler bulunmaktadır. Bazı yorumcular Rusya tarafından Kırım Tatarlarına karşı yeni bir etnik temizliğin uygulanabileceği düşüncesini dile getirenler oldu. Her ne olursa olsun, Kırım Tatar Millî Meclisi aniden yeni işgalci makamların ana hedeflerinden birisi haline gelip bir takım baskıcı politikalar ile karşı karşıya kaldı. Bunların arasında tutuklamalar, yeni Rus yönetimi muhaliflerinin sistematik bir şekilde taciz ve tehdit edilmesi, Kırım ilhaka karşı çıkan Kırım Tatar aktivistlerin evlerinde aramalar, Rus pasaportlarının/vatandaşlığının zorunlu dağıtımı ve dolayısıyla Rus ordusuna zorunlu asker alımı, Kırım Tatar kültürel mirasının imha edilmesi, Kırım Tatar diline karşı uygulanan ayrımcı politikalar, Kırım Tatar karşıtı propaganda ve Rusya Federasyonu'nun iç bölgelerinden etnik Rusların Kırım'a yerleşimlerini teşvik ederek Kırım'ın etnik yapısını değiştirmeye yönelik uluslararası hukuka aykırı politikalar yer almaktadır. Kırım ile ilgili mevcut gelişmeler dikkate alındığında, bu çalışmada Rus idaresinin bu tür politikalarının nedenlerini analiz etmeye ve Kırım Tatar halkı ve Kırım toplumu üzerindeki etkilerini değerlendirmeye çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Kırım Tatarları, Kırım, Ukrayna, Rusya, Avrasya, insan hakları.

---

*Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. valeriy.morkva@kapadokya.edu.tr, ORCID NO: 0000-0003-0366-6599.

Abstract

Following the Moscow's invasion of the Crimean Peninsula in 2014, the Crimean Tatar people at large perceived this yet another Russian occupation of the Crimea, as it already happened in history, as a serious existential threat and clearly expressed their political stance as pro-Ukrainian and anti-Russian. Some observers even went so far as to explore the idea of new ethnic cleansing policy on the part of the Russian state. In any case, the Crimean Tatar people national movement appeared to be one of the main targets of the new occupation authorities, facing a number of oppressions, including such illegal practices as arbitrary arrests, systematic stalking and intimidation of regime opponents, unwarranted searches of homes of the Crimean Tatar community activists, forcing the locals to obtain Russian passports/citizenship, forced conscription into the Russian occupation army, intentional destruction of the Crimean Tatar cultural legacy, discriminatory policies against the Crimean Tatar language, spread of the anti-Crimean Tatar propaganda and changing of the ethnic composition of the Crimean society by resettlement of the ethnic Russians from the Russian Federation into the Crimean Peninsula. Taking into account the current developments relating to the Crimea, this work will attempt to analyse reasons behind such oppressive policies by the Russian occupation authorities and assess their impact on the Crimean Tatar people and society.

Keywords: Crimean Tatars, Crimea, Ukraine, Russia, Eurasia, human rights.

Uluslararası hukuk ve insan hakları perspektifinden Kırım İşgali: 2014'te Kırım'da ne oldu?

Rusya Federasyonu tarafından 2014 tarihinde Ukrayna'ya karşı gerçekleştirilen saldırı ve sonrasında gelen Kırım yarımadasının işgali sadece uluslararası hukuku çiğnememiş, aynı zamanda II. Dünya Savaşı sonrası güvenlik sistemini temelinden sarsmıştır. Zira 21.yüzyılda Avrupa kıtasındaki bir devlet başka bir egemen devlete karşı askeri güç kullanarak topraklarının bir kısmını işgal ve ilhak etmiştir. Rusya, Kırım'ı egemenliği altına alıp uluslararası topluma meydan okumuş ve kendisini açık bir şekilde uluslararası kurallar ve normların dışında konumlandırmıştır.

Onur Devrimi olarak bilinen, Ukrayna'da Başkan Yanukoviç'in yönetimine¹ karşı toplu protestoların yol açtığı iktidar krizinden yararlanarak Moskova,

---

¹ Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün verilerine göre Yanukoviç ve 'Ailesi' olarak bilinen ortaklarının, Avusturya, Letonya, Kıbrıs, İtalya ve Hollanda gibi AB ülkeleri de dahil olmak üzere dünyanın dört bir yanındaki banka hesaplarında ve şirket hisselerinde 37 milyar doları zimmetine geçirdiklerine inanılıyor. Bkz: Pearson, Lucinda (2021). Viktor Yanukovich: corruption, opulence and decadence in Ukraine. Transparency International EU. <https://transparency.eu/corruption-opulence-and-decadence-in-ukraine/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. Ayrıca Yanukoviç, Rus askeri birliklerini ülkeye çağırıldığı gerekçesiyle, "devlete ihanet suçlamasıyla" hakkında açılan davada suçlu bulundu. Bkz:

Kırım'ı almak için bir askeri operasyon başlattı. Şubat 2014'te hem Rusya vatandaşları hem de yerel işbirlikçilerinden oluşan gayri nizami silahlı gruplarca desteklenen ve herhangi bir arması olmayan Rusya Federasyonu'nun askeri birlikleri karma/hibrid savaş olarak adlandırılan stratejiyi uygulayıp tüm Kırım'ı ele geçirdi. Buna karşı Ukrayna makamlarının yeterince hazır olmadıkları görülmüştür. Şubat sonlarında Kiyiv'da² yaşanan iktidar krizi sonucu felç olmuş durumda kalan³ Ukrayna hükümeti Kırım'da cereyan eden olaylara şaşkınlıkla bakakaldı (Kovalenko, 2017, 10 Nisan). Rus birliklerinin zaten önceden Sevastopol'daki Rus Karadeniz donanması üssünde bulunması Kremlin'in işini kolaylaştırdı. Birkaç saat içinde, Ukrayna askeri birlikleri ve gemileri buldukları kışılarda ve üslerde bloke edilmişken, yarımadaadaki kilit stratejik yerler Rus kuvvetlerinin kontrolü altına alındı. Rus özel harekât birlikleri, Kırım Parlamentosu binasını işgal etti ve Kırım milletvekillerini bir olağanüstü toplantı yapmaya, Kırım'ın "bağımsızlığını" ilan etmeye ve "Rusya ile yeniden birleşmeye" ilişkin "referandum" için oy vermeye zorladılar. Tüm bu olaylar Kırım'daki aşağıda tartışılacağı gibi Rusya karşıtları için bir korkutma ve caydırma ortamı hazırladı.

Rus askeri gücünün Kırım'da kullanılması hakkında, Rus Devlet Başkanı Vladimir Putin'in sözleri oldukça açıklayıcıdır: "Evet, bunu saklamayacağım, ben daha önce bu konudan bahsetmiştim, Kırım halkının ifade özgürlüğünü sağlamak için biz, Ukrayna ordusu oy verme sürecine karışmayacak şekilde, silahlı birliklerimizi kullandık..." (Mart 2014'te Kırım'daki "referandum" sırasında).⁴ Bunun sonucu olarak, sadece aşağıda sıralanan birtakım uluslararası anlaşma

---

Anadolu Ajansı. 'Mahkeme eski Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç'i suçlu buldu'. (2019, 24 Ocak). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mahkeme-eski-ukrayna-devlet-baskani-yanukovici-suclu-buldu/1373383> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

² Bu makalede Ukrayna'daki şehir ve şahıs isimlerinin Ukraincedeki orijinal versiyonları kullanılacaktır.

³ Onur Devrimi sırasında Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç 22 Şubat'ta ülkeden kaçtı. Aynı günlerde de Ukrayna Ulusal Güvenlik Servisi (SBU) Başkanı Oleksandr Yakimenko, İçişleri Bakanı Vitaliy Zaharçenko ve Savunma Bakanı Pavlo Lebedev, Yanukoviç'in peşinden Rusya'ya kaçtılar.

⁴ Basına yönelik açıklamalar ve Rusya-Avusturya müzakerelerinin ardından gazetecilerin sorularına cevaplar. 24 Haziran 2014. Viyana: "Да, я не буду скрывать, я уже об этом говорил, мы использовали наши вооружённые формирования для того, чтобы обеспечить свободу волеизъявления крымчан, использовали блокирование некоторых вооружённых формирований украинской армии с тем, чтобы она не вмешалась в процесс волеизъявления...", <http://www.kremlin.ru/transcripts/46060> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. Bu konu ile ilgili bkz: Schreck, Carl. From 'Not Us' To 'Why Hide It?': How Russia Denied Its Crimea Invasion, Then Admitted It. *RFERL*, February 26, 2019. <https://www.rferl.org/a/from-not-us-to-why-hide-it-how-russia-denied-its-crimea-invasion-then-admitted-it/29791806.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

değil, aynı zamanda da aşağıda görüleceği gibi uluslararası hukukun temel aldığı ilke ve prensipler ihlal edilmiş olmaktadır. Buna göre, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı askeri güç kullanması ve Kırım'ın işgali, Birleşmiş Milletler Şartı'nı (madde 2, paragraf 4)⁵ ve Helsinki Nihai Senedi'nin (1975)⁶ uluslararası arenada devletler arasındaki ilişkileri belirleyen on ilkesinden her birini ihlal etmektedir. Bunun dışında Kremlin, Rusya'nın Ukrayna devletinin toprak bütünlüğünü tanıdığı ve hatta güvence altına aldığı uluslararası anlaşmaları da ihlal etti. Bunlar arasında 21 Aralık 1991 tarihli Alma-Ata Bildirgesi; 1994'te imzalanmış Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Antlaşmasına Ukrayna'nın Katılımı ile ilgili Güvenlik Güvence Belgesi (Budapeşte Memorandumu); 31 Mayıs 1997 tarihli Ukrayna ile Rusya Federasyonu arasında Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması⁷ yer almaktadır.

Ayrıca, işgalci bir güç olarak Rusya Federasyonu, işgal altındaki sivil nüfusun haklarının yanı sıra işgal altındaki bölgenin demografik kompozisyonunun zorunlu değiştirilmesine istinaden 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerini⁸ ihlal etmeye devam etmektedir ve hatta bu konuda birçok defa uluslararası toplum tarafından kınanmıştır. Bu bağlamda, Rus hareketinin ilk günlerinden itibaren BM Genel Kurulu, 16 Mart 2014 tarihinde Kırım'da düzenlenen "referandum"un yasadışı olduğunu vurgulayarak Ukrayna'nın

⁵ Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2(4) maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidinde ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar", <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

⁶ Bkz: Conference on Security and Co-Operation in Europe Final Act. Helsinki, 1975. <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021; The OSCE Parliamentary Assembly Resolution on Clear, Gross and Uncorrected Violations of Helsinki Principles by the Russian Federation (Baku, 2 July 2014), <https://www.oscepa.org/documents/annual-sessions/2014-baku/declaration-2/2540-2014-baku-declaration-eng/file> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

⁷ Bu antlaşma 1 Nisan 1999 tarihinde yürürlüğe girdi. Her 10 yılda bir otomatik olarak uzatılırdı ve her iki taraf mevcut on yıllık sürenin bitiminden altı ay önce yazılı bildirimde bulunmak suretiyle bu antlaşmayı feshetme hakkına sahipti. Eylül 2018'de, Ukrayna Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi (NSDC), Antlaşmayı uzatmamaya karar verdi ve Cumhurbaşkanı Poroşenko ilgili bir kararnameyi imzaladı. İlgili tasarı ayrıca 6 Aralık 2018 tarihinde Ukrayna Parlamentosu tarafından onaylandı. Antlaşma 31 Mart 2019 tarihinde sona ermiş olup uzatılmamıştır. Konu ile ilgili genel bir değerlendirme için bkz: *Bol'shoy dogovor mejdu Ukrainoy i RF prekratil deystviye* [Ukrayna ile Rusya Federasyonu arasındaki Büyük Anlaşma sona erdi]. <https://interfax.com.ua/news/election2019/577326.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

⁸ 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmelerinin tam metni için bkz: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

toprak bütünlüğünü destekledi (The UN General Assembly resolution 68/262 "Territorial Integrity of Ukraine", 2014, 27 Mart). 2014'ten bu yana BM Genel Kurulu (United Nations, Resolutions 75/192 of 16 December 2020; 75/29 of 7 December 2020; 72/190 of 19 December 2017; 71/205 of 19 December 2016), AGİT Parlamento Meclisi (PACE resolutions of: 4–8 July 2019; 11 July 2018; 9 July 2017; 5 July 2016; 9 July 2015; 2 July 2014), Avrupa Birliği (High Representative on behalf of the European Union, 2021, 25 February; 2020, 16 March), ABD (The US Congress, 2014, 3 April) ve NATO (NATO Wales Summit Declaration, 2014, 5 September) Ukrayna topraklarının işgali üzerine Rusya Federasyonu'nun uluslararası hukukun temel normlarının ve ilkelerinin ihlalini kınayan çok sayıda karar aldı. Ayrıca, aralarında ABD ve Avrupa Birliği devletlerinin yer aldığı birçok ülke ve uluslararası kuruluş, bazı Rus devlet görevlilerine vize kısıtlamaları, belirli özel ve tüzel kişilerin mal varlıklarının dondurulması, Rusya ekonomisindeki ticaret ve yatırım kısıtlamaları, özellikle petrol ve gaz çıkarım ve savunma endüstrileri için çift kullanımlı mal ve teknolojilerin ihracatının yasaklanması gibi çeşitli yaptırımlar uyguladı. Kırım'a gelince, Avrupa Birliği ve ABD yarımada hem mal ve hizmet ihracatı için bir ambargo uyguladı hem Kırım'dan ithalatı da yasakladılar. Fiilen işgal edilmiş Kırım'ın yasal olarak Ukrayna'nın bir parçası olması nedeniyle, Rusya'daki AB elçilikleri Kırım sakinlerine vize vermeme emri aldılar.⁹

Kırım işgali, uluslararası hukukunun temel normlarının herkes için ne kadar önemli olduğunu bir kez daha hatırlattı. Hiçbir devletin, toprakları bakımından ne kadar büyük ya da küçük olsa da, uluslararası yükümlülüklerini ihlal etmek, komşularına saldırmak, tek taraflı olarak diğer devletlerin topraklarını ilhak etmek ve uluslararası toplumca tanınan sınırları yeniden biçimlendirmek gibi bir hakkı yoktur. Uluslararası toplum (en geniş anlamda uluslararası ilişkilerde uluslararası hukuk normlarını uygulayan ve uluslararası hukuka saygı gösteren demokratik dünya devletleri)¹⁰, Ukrayna'daki olaylara hızlı bir tepki gösterdiğine göre, Rusya'nın Kırım'a ve Doğu Ukrayna'ya karşı saldırısını kolay kolay görmezden gelemezdi. Bu tarz bir tutum sadece saldırıyı teşvik etmek değil, aynı

---

⁹ Rusya Federasyonu'na uygulanan uluslararası yaptırımlara ilişkin ayrıntılı bir kronolojik çizelge için bkz.: Ivan Gutterman and Wojtek Grojec, A Timeline of all Russia-Related Sanctions. Radio Free Europe/Radio Liberty, <https://www.rferl.org/a/russia-sanctions-timeline/29477179.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

¹⁰ Yukarıda bahsedilen BM Genel Kurulu'nun 68/262 sayılı ve 27 Mart 2014 tarihli "Ukrayna'nın Toprak Bütünlüğü" kararı 100 ülke tarafından desteklenmiştir. Rusya Federasyonu'nun yanında Belarus, Bolivya, Ermenistan, Kuzey Kore, Küba, Nikaragua, Suriye, Sudan, Venezuela ve Zimbabve gibi 11 ülke karşı oy kullanmışlardır. Bkz: UN Digital Library. Territorial integrity of Ukraine: resolution/adopted by the General Assembly. <https://digitallibrary.un.org/record/767565> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

zamanda da belirli ilkeler ve prensipler üzerinde inşa edilmiş II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası güvenlik sistemini zedelenmesi anlamına gelirdi.

Kırım ilhakının ideolojik temelleri

Rusya, uluslararası toplumun muhtemel sert tepkisine rağmen Kırım'ı işgal ve ilhak etme riskini neden göze aldı? Eski bir Rus Devlet Duma üyesi Ilya Ponomaryov'un yaptığı açıklamalara göre, Vladimir Putin 23 Şubat 2014 tarihinde sadece dört üst düzey devlet görevlisinin katıldığı gizli bir oturumda, Kırım'ın ilhakını ısrarla isteyip bizzat emretti (Ukrayins'ka Pravda, 2018, 14 Şubat). O zamanlar, Almanya Şansölyesi Angela Merkel, Putin ile Kırım krizi üzerine telefon görüşmesi yaptıktan sonra, Rus liderin "başka bir dünyada" ve "gerçeklikten uzak" olduğunu belirtti (Traynor ve Wintour, 2014, 3 Mart). Benzer bir şekilde, eski ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, 2014 yazında CBS News'un konuk konuşmacısı olarak, Putin'in "kendi dünyasında yaşadığını" söyledi (CBS News, 2014, 27 Temmuz).

Bununla birlikte, dikkat edilmesi gereken nokta, yalnızca Vladimir Putin'in değil, aynı zamanda Rus halkının devlet propaganda makinesi tarafından inşa edilmiş ve şekillendirilmiş bir dünyada yaşıyor olmasıdır. Kırım'ı "tarihi Rus toprakları" içinde gören ve "Rus Dünyası" olarak adlandırılan neo-emperyalist konsepti geliştiren ve etkin bir şekilde savunanlar arasında Aleksandr Dugin (Sovyet sonrası Rus aşırı sağ Yeni Avrasyacılık hareketinin kurucusu); Konstantin Zatulin (siyasetçi, Moskova merkezli BDT Ülkeleri Enstitüsü Başkanı); Sergey Glazyev (siyasetçi, ekonomist ve Putin'in bölgesel ekonomik entegrasyon danışmanı); Aleksandr Prohanov (aşırı milliyetçi Stalinist bir yazar ve gazeteci, 'Zavtra'(Yarın) gazetesinin baş editörü); Sergey Kurginyan ('Zamanın Esas Anlamı' (Sut' vremeni) aşırı sol hareketinin kurucusu ve lideri); Konstantin Malofeev (işadamı, muhafazakar görüşlerini savunan Tsargrad TV bir Rus Ortodoks TV kanalı'nın kurucusu) gibi kişiler yer alır (Bkz: Dugin, 2002; Kurginyan, 2012; Şurigin, 2014, 20 Mart; BBC News, 2015, 13 Şubat).

Bu noktada yukarıda bahsedilen "Rus Dünyası" adını taşıyan konseptte değinmek yerinde olacaktır. Çok kısaca özetlemek gerekirse, bunu Rus neo-emperyalizminin genişlemeci, revizyonist ve aşırı-milliyetçi politikalarının ifadesi olarak kabul etmek gerekir. Söz konusu dünya görüşü, "Bölünmüş Rus halkı" fikrine dayanır ve tüm eski Sovyetler Birliği / Rusya İmparatorluğu'nun bölgelerinde yaşayan etnik Rusların yaşadığı topraklarla beraber mümkün olabildiğince aynı siyasi çatı altında birleşmesini savunur. Ayrıca, Batı dünyasına karşı duyulan şiddetli bir tepkinin yanı sıra demokratik değerlere karşıtlık, "Rus dünyası" kavramını şekillendiren temel unsurlardır. "Rus dünyasını" destekleyen insanların aralarında hem aşırı solcuların hem de aşırı sağcıların varlığı göze

çarpmaktadır.¹¹ Aynı zamanda hem Prohanov veya Kurginyan gibi Sovyet/Stalin hayranları hem de Malofeev gibi aşırı muhafazakârlar ve monarşistler, “Rus dünyası” konseptinin savunucularıdır. Aslına bakıldığında, görünüşte zıt ideolojik duruşlar, büsbütün aynı Rus emperyalizminin alt çeşitleridir. “Rus dünyasının” hem solcu hem de sağcı destekçileri her şeyden önce Batı karşıtı ve anti-demokratiktir. Bu insanlar aynı hedefi benimsemişlerdir: askeri güç kullanmak gerekse bile “bölünmüş” Rus halkının (üzerinde yaşadığı tüm topraklarla birlikte) birleşmesini sağlamak. Buradaki sorun, bu tür görüşlerin sadece birkaç dışlanmış aşırı solcu veya aşırı sağcı kişilere ait olması değildir. Tam tersine ve özellikle Putin’in iktidarda kaldığı yirmi yılı aşan süre içerisinde bu tür dünya görüşleri Rus toplumunun tüm seviyelerine yayılmıştır. (Laruelle, 2019; Kolstø and Blakkisrud, 2016) Bu durumun doğal sonucu olarak, Rusya’da tam anlamıyla bir gerçek siyasi muhalefetin yok edilmesi (Konstantinov, 2021, 14 Haziran) ve Moskova’nın giderek artan agresif bir dış politikayı izlemesi işaret edilebilir.

Bu şekilde, Rusya Devlet Başkanı hem dünya görüşü hem de takip ettiği hedefleri açısından yalnız değildir, zira Rus eliti ve halkının eğilimleriyle uyumluluk içindedir.¹² Putin’in 18 Mart 2014 tarihinde Rusya’nın Kırım’ı işgal ve ilhak etmesi vesilesiyle Rusya Federasyonu Federal Meclisi’nde yaptığı konuşma (“Kırım konuşması”), Kremlin’in kendi yakın komşuları, tarihi geçmişi ve bugünkü durumu ile ilgili gerçek tutumlarını bariz bir şekilde göstermişti (Putin, 2014, 18 Mart). O gün Vladimir Putin, Kırım’dan bahsederken Rus neo-emperyalizminin hem dünya görüşünü hem de siyasi programını sunmuş oldu.

Bu vizyona göre, Ukrayna bir devlet olarak “yapay bir varlık”tır, Ukrayna’nın Güney Doğusundaki topraklar ve Kırım her zaman etnik Rusların yaşadığı bölgelerdi ve etnik yapılarına bakılmaksızın Sovyet yetkilileri tarafından bu topraklar haksızca Rusya’dan Ukrayna’ya devredildi (Putin, 2014, 18 Mart). Aslına bakılırsa, Güney Doğu Ukrayna’da, özellikle Donbas ve Güneydeki Kırım bölgelerindeki etnik Rus sakinlerinin birçoğu, en fazla birkaç kuşaktır orada yaşıyor. Babaları ve dedeleri, 1932–1933 Ukraynalıların Holodomor felaketi ve 1944 Kırım Tatarlarının sürgünü ardından Sovyet hükümeti tarafından Rusya’nın içinden bu bölgelere yerleştirildi. Moskova’nın söz konusu demografik

---

¹¹ Örneğin, çeşitli aşırı sağcı veya aşırı solcu kim olursa olsun Rus milliyetçilerinin ezici çoğunluğu, Kırım işgalini desteklemekte ve Ukrayna devleti ve halkının kendi sınırları içinde tam anlamıyla Rusya’dan bağımsız olduğunu tanınamaktadır. Konu ile ilgili bkz: Kuzio, Taras. Voyna Putina protiv Ukraini. Kiyiv: Duh i litera, s.s. 101-103.

¹² 2014’ten bu yana Rusların % 86’sı Kırım’ın Rusya’ya ilhakını istikrarlı bir şekilde desteklemektedirler. Bkz: Levada Araştırma Merkezi (2021, 26 Nisan), Podderjivayete li vi prisoyedineniye Krıma k Rossii? <https://www.levada.ru/2021/04/26/krym/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

dönüşüme yol açan politikalarıyla mevcut durumun oluşmasına rağmen, Putin ve Rus emperyalistleri bu toprakların eskiden Rus / Sovyet imparatorluğunun bir parçası olması ve orada yaşayan halkın büyük bir kısmının Rusça konuşması gerekçesiyle “bu bölgelerin her zaman Rus” toprağı olduğunu iddia etmektedirler (Putin, 2014, 18 Mart).

Yine, Putin ve Rus propagandası, Ukrayna'da ve özellikle Kırım'da etnik Rusların Rusça konuştukları için zulme uğradıkları ve zorunlu asimilasyon tehdidi altında olduklarını belirterek başka bir argüman kullandılar. Bunun üzerine, Ukrayna'daki etnik Rus halkının Ukrayna devletinin zulmünden kurtarılması gerektiğı vurgulandı ve böyle bir misyon Moskova'nın en büyük görevi olarak gösterildi. Gerçek şu ki, Kırım veya Donbas'ta yaşayan Rusların Rusça konuştukları için baskı gördüklerini söylemek, adeta siyaha beyaz demek gibidir, çünkü söz konusu Ukrayna bölgelerinde Rusya'nın kültürel yayılması 2014'ten çok önce başladı ve o zamanki Ukrayna devlet politikası bu Rus yayılmasına karşı engel olamadı. Örneğın, 2013 yılında Kırım'da kreşlerde/anaokullarında bulunan çocukların sadece %2,9'u, lise öğrencilerinin %7.2'si Ukrayna dilinde eğitim görmüştür. Sivastopol'da eğitim dili Ukrayince olan sadece bir okul vardı. 2013 yılında tüm Kırım'da bir tek Ukrayın tiyatrosu yoktu (Ukrayna Devlet Dili Koruma Ombudsmanı Ofisi, 2021). Donbas'ta Donetsk bölgesinde 2013/2014 öğretim yılının başında lise öğrencilerinin %50.4'ü Ukrayna dilinde eğitim görmüştür ve Ukrayna dilinde çalışan hiç Ukrayın tiyatrosu yine de yoktu (Ukrayna Devlet Dili Koruma Ombudsmanı Ofisi). Luhans'k bölgesinde ise 2013/2014 öğretim yılının başında lise öğrencilerinin %45.7'si Ukrayna dilinde okudu ve Ukrayna dilinde çalışan sadece bir tiyatro vardı (Ukrayna Devlet Dili Koruma Ombudsmanı Ofisi).

Kremlin, Kırım yarımadasında Ukrayna dilinin zorla kabul ettirilmesinden bahsettiyse de, her şey aslında tam tersiydi. Kırım Ukrayna'nın kontrolü altındayken bile Rus dili ve 'Rus Dünyası' bakış açısı egemen konumundaydı ve özellikle de Kırım'da bulundurulanan Rusya Karadeniz Filosunun askeri üssünün etkisiyle etnik Rus olan ve olmayan tüm yerlilere kabul ettirilmekteydi. Bununla birlikte, Rusya Federasyonu, yerli halkın zorunlu asimilasyon (Ukraynalılaştırılması) tehdidi altında bulunduğunu öne sürerek, kendi askeri müdahalesini haklı çıkarmak için kullanmıştır (Putin, 2014, 18 Mart).

İşgal Sonrası Kırım Tatarları ve Rus Propagandası

Kırım ile ilgili Rus propagandasının resmi söylemi şu şekilde devam eder: eğer Kırım geçmişte belli bir süre Rus hakimiyeti altında kaldıysa ve eğer son derece Ruslaştırılmış olan Kırım nüfusunun çoğı günlük hayatında Rusçayı ana dili olarak kullanıyorsa, Kırım bir Rus toprağıdır ve Rusya ile birleştirilmesi

gerekmektedir. Bu sebeple Kırım, Ukraynalılara veya Kırım Tatarlarına değil Ruslara aittir. Üstelik, Rusça konuşan insanları korumak için Rusya Kırım'ı ilhak etmek zorundadır. Buna ek olarak, Putin'in Ukraynalılar ve Rusların aynı millet olduklarını çok kez söylediğini hatırlarsak (Putin, 2021, 12 Temmuz), Rus devletinin bakış açısından tüm Ukrayna'nın bile Ukrayna halkına değil, Rusya'ya ait olduğunu ve Rusya'nın bir parçası haline gelmesi gerektiği düşüncesiyle karşılaşmış oluruz.

Kırım yarımadası işgal edildikten sonra Putin, yine de uluslararası hukuka dayanmaya çalışmıştır. Her şeyden önce ulusların kendi kaderlerini tayin etmek hakkı argümanını öne sürmüştür. Örneğin, 2014 yılında yaptığı Valдай konuşmasında Rusya lideri, zamanında Ukrayna halkı kendi kaderini tayin etme hakkını kullanıp SSCB'den ayrıldıysa, Kırım halkının aynı hakkı kullanıp neden Ukrayna'dan ayrılmadığını sorgulamıştır (Putin, 2014, 24 Ekim). Böyle bir argümanın ne kadar yapay ve temelsiz olduğu kolayca görülebilir, çünkü Kırım'da Rus, Kırım Tatar veya Ukrayna kökenli insanlar yaşadığı halde, Putin'in kullandığı anlamda 'Kırım milleti' denen herhangi bir özel etnik grup yoktur. Bunu demek, Türkiye'de Türk milleti değil özel etnik İzmir, Çanakkale veya Edirne milletlerinden bahsetmek gibidir.

İkincisi, hem Putin hem Rus propagandası sıkça Kosova devleti örneğine başvurmaktadırlar. Putin, eğer Kosova devleti merkezi yönetimden ayrılabilmiş ise, neden Kırım aynı şekilde ayrılamaz argümanını kullanmaktadır (Putin, 2014, 24 Ekim). Kosova ile Kırım arasındaki en az üç büyük fark gösterilebilir: Birinci olarak, Kırım herhangi bir katliam veya etnik temizlik yaşamamıştır. İkinci olarak, Kosova bir gecede devlet ilan edilmemiş, uzun süre uluslararası kontrol altında kalmıştır. Üçüncü olarak, Kosova başka herhangi bir devlete o devletin bir parçası olarak katılmamıştır (Uluslararası hukuk boyutu açısından Kırım ve Kosova durumlarının detaylı karşılaştırılması için bkz: Zadorojniy, 2015, 68-69).

Böylece uluslararası hukukun bir suç olarak gördüğü Kırım işgali Moskova'da "Kırım'ın Rusya ile yeniden birleşmesi" diye adlandırılmıştır. Askeri güç kullanarak 16 Mart 2014 tarihinde Kırım "referandumu"nun yapılması¹³ ve

---

¹³ Rusya Federasyonu'nun düzenlediği sözde Kırım 'referandumunun' resmî sonuçları şu şekildedir: katılım oranı 83,1%, katılanların 96,77% yarımadanın Rusya ile birleşmesine oy vermiştir. Aynı zamanda Kırım Tatarları'nın lideri Mustafa Cemiloğlu'nun verilerine göre halk tarafından 'occupendum' diye adlandırılan sahte 'referanduma' tüm Kırım nüfusunun yaklaşık %30'u katılmıştır. Bkz: Veselova, Viktoriya. «Nujniye rezul'tatı narisovali»: poçemu mir ne priznayot kırımkiy "referendum" ["Gerekli sonuçlar uyduruldu": Dünya, Kırım 'referandumunu' neden tanımıyor]. Kırım. Realii. Radio Free Europe / Radio Liberty (RFE/RL). 18 Mart 2019. <https://ru.krymr.com/a/nuzhnye-rezultaty-narisovali-pochemu-mir-ne-priznaet-krymskiy-referendum/29823675.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021; Ayrıca, oylama sırasında yapılan

uluslararası normların ihlal edilmesi Kremlin için hiç önemli değil çünkü kendi gözünde adaleti yerine getirip doğru bir şey yapmıştır. Fakat Rus propagandasının çizdiği böyle bir adalet tablosunda Kırım'ın asıl yerli halkı olan Kırım Tatarlarının ve uluslararası hukukun yeri yoktur. Kırım Tatar halkı Kırım yarımadasında Rus istilacı kuvvetinin karşısında duran tek gerçek ve örgütlü muhalif güç olduğu için Kremlin'in bakış açısından Kırım'da Kırım Tatarları hiç olmasa çok daha iyi olurdu. Örnek vermek gerekirse, Stalin döneminde 1944 yılında Rus emperyalizmi Tatarsız bir Kırım inşa etme programını başarılı bir şekilde uygulamıştı. Günümüzde de kimi Ruslar 1944'ü tekrarlamak isterdi (Mokruşın, 2021, 8 Nisan). 2014 Kırım işgalinin hemen ardından Kırım Tatarların durumu ile ilgili birtakım kaygılar dile getirilmeye başlanmıştır.

Yeni bir sürgün yapmak her ne kadar gerçekçi gözüküyorsa da, kendi eski politikasının amaçlarına ulaşmak için Kremlin'in elinde birçok başka yöntem vardır. Bunların arasında her şeyden önce **bölgenin demografik yapısının maksatlı değiştirilmesi** dikkat çekmektedir (Seyitablayeva, 2021, 21 Ocak; Holubov, 2019, 17 Ekim; İncekaya, 2019, 11 Mart; Ukrayins'ka Pravda, 22 Şubat, 2019). Bu noktada Kırım'daki Rus yönetiminin amaçlarını belirtmek gerek: 1. Tüm dünyaya Kırım'ın gerçekten Rus olduğunu göstermek; 2. Kırım'da Rusya'ya sadık bir nüfusun mutlak çoğunluğunu sağlamak (bu açıdan Rusça konuşanlar, ama geçmişte Ukrayna hükümeti altında yaşayan etnik Ruslar bile en güvenilir kitle değildir); 3. Sonra da gerekirse artık bir şeffaf ve demokratik referandum düzenleyip Kırım halkının Rusya'yı desteklediğini söylemek. Ne kadar yerli insan Kırım'dan göç ederse ve Rusya'nın iç bölgelerinden Kırım'a ne kadar güvenilir ve sadık halk gelirse, Moskova yönetiminin sözü geçen hedefleri tamamlanmış olur.

Bunu yapabilmek için bir yandan Kırım Tatar halkına her türlü baskı yapıyor, diğer yandan yeniden yerleşim programları çerçevesinde Rusya Federasyonu'ndan Kırım'a aileleriyle birlikte Rus ordusu askerleri, Rusya Federal Güvenlik Servisi (FSB) ve özel kuvvetler birlikleri mensupları, Rus devlet memurları başta olmak üzere yeni nüfus yerleştiriliyor. Kuşkusuz, işgalci bir kuvvetin işgal ettiği bölgenin demografik yapısının değiştirilmesi 1949 Cenevre

---

sahtekarlıkların boyutunu anlamak için şu rakamlar yeterlidir: ilk sonuçlara göre tüm Sevastopol'un (Akyar) nüfusunun %123'ü (!) Rusya ile birleşmeyi kabul etti: Solomonova, İra. Neujeli? Za vossoyedineniye s Rossiyey progolosovali 123% sevastopol'tsev? [Yok canım? Rusya ile yeniden birleşme için Sevastopol sakinlerinin %123'ü mü oy kullandı?]. <https://republic.ru/posts/l/1071821> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

Sözleşmelerine aykırı olan çok ciddi bir uluslararası suçtur¹⁴ ve Rusya'nın bu politikası defalarca uluslararası toplum tarafından kınanmıştır.¹⁵

Kremlin'in diğer taktikleri **"böl ve yönet"** prensibine göre uygulanmaktadır. Moskova, farklı sebeplerden dolayı kendisi ile işbirliği yapmaya hazır bazı Kırım Tatarları'nı kendi tarafına çekip işgalini kısmen de olsa meşrulaştırmaya ve dünya kamuoyuna ideal bir resim göstermeye çalışıyor (Safarov, 2017, 28 Şubat). Bu şekilde, 2021 yılında Duma'da Kırım'ı temsil eden 7 milletvekilinden biri Kırım Tatarı oldu (Ruslan Balbek).¹⁶ 2014 yılında, işbirlikçi Kırım Tatarları tarafından kurulan Kırım Hareketi'nin başında olan Remzi İlyasov, "Kırım Parlamentosu" seçimlerinde Birleşik Rusya (Единая Россия) partisinin listesinde (Sergey Aksyonov ve Vladimir Konstantinov'dan¹⁷ sonra) üçüncüydü. İlyasov, "Kırım Parlamentosu" Başkan Yardımcısı olarak tayin edildi ve 2018'de istifa ettikten sonra makamında başka bir Kırım Tatarı Edip Gafarov (bir diğer Birleşik Rusya partisi üyesi) ile değiştirildi (Kommersant, 24 Temmuz, 2018). Putin Rusyası'nda siyasi kariyer yapmak için sözü geçen kişiler Birleşik Rusya partisine üye oldukları görüntüsü belirmektedir.

Rusya, Kırım Tatarları'nın Ukrayna hükümeti döneminde özgür yaşamadıklarını iddia ederek Rus yönetimi altında en sonunda istediklerine kavuşmuş olduklarını vurguluyor (Putin, 2014, 16 Mayıs). Örneğin, Rus yönetimi altındaki Kırım'ın Anayasası'nda Rusça, Ukrayınca ve Kırım Tatarca üç resmi dilden bahsedilmektedir.¹⁸ Bunun dışında, Putin, Kırım Tatar halkının Ermeni,

---

¹⁴ Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi'nin 49 madde: *"Şamil devlet, işgal ettiği topraklara bizzat kendi halkının bir kısmını tehcir veya nakledemez."* [The Occupying Power shall not deport or transfer parts of its own civilian population into the territory it occupies], Bkz: Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of 12 August 1949. Art. 49. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

¹⁵ AGİT Parlamenterler Meclisinin Yıllık Oturumlarında Kırım işgali ile ilgili defalarca alınan kararlar yukarıda bir örnek olarak gösterilmiştir.

¹⁶ Rusya'nın Kırım'da kurduğu "Kırım Cumhuriyeti Devlet Konseyi" için bkz: Gosudarstvennyy Sovet Respubliki Kırım. Deputatı Gosudarstvennoy Dumı RF VII sozıva, izbranniye v Respublike Kırım. [Kırım Cumhuriyeti Devlet Konseyi. Kırım Cumhuriyeti'nde seçilen VII toplantısının Rusya Federasyonu Devlet Duması Milletvekilleri]. <http://crimea.gov.ru/gdrf/vgd/deputatycrimea> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

¹⁷ Sergey Aksyonov, sözde "Kırım Başbakanı"; Vladimir Konstantinov, sözde "Kırım Parlamentosu Başkanı"

¹⁸ Bu üç dilin kağıt üzerinde bile eşit olmadığı hemen göze çarpar, çünkü gerek Kiril gerekse de Latin alfabetik sırasına göre Kırım Tatarca'nın Rusça ve Ukrayınca'dan önce yer alması gerekir. Buna rağmen Anayasa metninde önce Rusça, Kırım Tatarca ise en sonunda yer alır. Bkz: Konstitutsiya Respubliki Kırım [Kırım Cumhuriyeti Anayasası]. Madde 10, 1. fıkra:

Rum, Bulgar ve Alman halklarının yanı sıra rehabilitasyonu ve kalkınması konusunda bir kararname imzaladı (Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii N 268, 2014, 21 Nisan). Putin'e göre, Kırım Tatarları ezici çoğunlukla "Kırım'ın Rusya ile birleşmesi" için oy kullandı (Putin, 2014, 18 Mart). Diğer taraftan, Kırım Tatar Milli Meclisi (KTMM) Başkanı Refat Çubarov, 17 Mart 2014'te katıldığı basın toplantısında, Kırım'da yapılan sözde referanduma 185 bin Kırım Tatar seçmeninden sadece yaklaşık bin kişinin katıldığını söyledi (Kırım Haber Ajansı, 2014, 18 Mart).

Rus yönetimi ile işbirliğine girmeyen Kırım Tatar halkına ise Kırım'da baskıcı politikalar uygulanmaktadır. Nisan 2016'da Kırım Tatar halkının Milli Meclisi, aşırılık yanlısı bir örgüt olmakla suçlandı ve yasaklandı (Ministerstvo Yustitsii RF, 2016, 18 Nisan). Mustafa Abdülcemil Kırımoglu ve Refat Çubarov başta olmak üzere birçok Kırım Tatar liderin Kırım'a girişi de yasaklanmış oldu. Ayrıca, 2014'te Kırım'ın işgaline karşı protestolara katılanlara yönelik, bunların çoğu etnik Kırım Tatarı ve etnik Ukrayın, baskı politikalar uygulanmakta. Kırım Tatar Milli Meclisi Başkan Yardımcıları Ahtem Çiygöz sekiz ve İlmî Ümerov iki yıl hapis cezası almışlardı ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yardımı ile serbest bırakılıp Türkiye'ye gönderildi (BBC News Türkçe, 2017, 25 Ekim). Kırım'da sistematik korkutma, tutuklamalar, hakim/savcı izni olmadan yasadışı ev aramaları, insan kaçırma ve ortadan kaybolma, faili meçhul cinayetler, bireysel şiddet olayları sıradan bir şey haline geldi (Entsiklopediya represiy v Krimu, 2019). Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International), İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch), KırımSOS (КримSOS) gibi sivil toplum kuruluşları, Kırım işgalinden bu yana Kırım'daki halk üzerinde korku ve baskı atmosferinin oluşturulduğuna defalarca dikkat çekmişlerdir (Kırım Haber Ajansı, 2021, 18 Şubat; Human Rights Watch, 2017, 28 Kasım; Human Rights Watch, 17 November 2014; Gorbunova Yulia, 2017, 28 November; Amnesty International, 2016). KırımSOS sivil toplum kuruluşunun yayınladığı verilere göre, 20 Şubat 2014 – 31 Aralık 2018 tarihleri arasında Kırım'da en az 20 kişi öldürülmüş, en az 290 kişi işkence görmüş, hâlâ nerede oldukları bilinmeyen 15 kişi kaçırılmış, en az 349 kişi siyasi baskı mağduru olarak kaydedilmiştir (Entsiklopediya represiy v Krimu, 2019).

Aslına bakılırsa, her tür muhalefeti bastırmak için "**aşırılıkçılıkla mücadele**" çok uygun bir bahane olarak kullanılabilir. Böyle bir durumda beklendiği gibi, sıradan insanlar siyasi konuları açıkça konuşup işgalci Rus yönetimi eleştirmekten çok haklı olarak korkmaktadırlar. Kırım'da aşırılık yanlısı olmakla

---

"Государственными языками Республики Крым являются русский, украинский и крымско-татарский языки". <https://rk.gov.ru/structure/39> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

suçlanmak için, Rus Ortodoks kilisesinin dışında gerek Müslüman, gerek Protestan, gerekse de Ortodoks (Ukrayna Ortodoks kilisesi) herhangi bir dini gruba üye olmak; farklı siyasi görüşlere sahip olmak; bir bağımsız gazeteci, avukat veya sivil toplum aktivisti olmak; insan haklarını savunmak; oldukça yeterli bir sebeptir. Bunun yanında, Kırım'da tutuklanan ve mahkûm edilen birçok kişi, hapis cezasını çekmek için Rusya'nın iç bölgelerine gönderilmektedirler (Mokruşın, 2020, 3 Ağustos). Bu şekilde, Rus işgalci yönetim Cenevre sözleşmesinin 76. maddesini ihlal etmeye devam eder.¹⁹

Moskova, Kırım'da halkı **Rus vatandaşlığını kabule zorlamaktadır**. Rus pasaportu olmayanlar kimi haklardan yoksun kalmakta ve kimi sıkıntılar çekmektedir. Örneğin, Rus pasaportu sahibi olmayanlar çalıştıkları işten çıkarılır ve herhangi bir işe giremezler. Rus vatandaşlığına geçmeyen işçileri çalıştıran işverenlere para cezaları uygulanmaktadır. Buna ek olarak, Rus pasaportu olmayanlar için sağlık hizmetlerinden yararlanmak, bankada hesap açtırmak veya kredi kartı almak, ev satmak, araç plakasını almak imkânsız hale gelmiştir. Rus vatandaşlığına geçmeyenler için Kırım'da fiilen oturmak bile sıkıntılıdır, çünkü onlar yabancı ikamet izni almazlarsa oturma koşullarını ihlal eden göçmen olarak sayılır ve sınır dışı edilebilir. Böylece, Kırım'da yaşayan çoğu insana, isteseler de istemeseler de Rus vatandaşlığı zorla kabul ettirilmiştir (Sedova, 2017, 10 Şubat). Aynı zamanda, yerli halk Ukrayna pasaportlarını da saklamaya ve korumaya çalışır, çünkü Kırım işgalini tanımayan dünya ülkelerinin büyük çoğunluğu, Kırım'da verilen Rus pasaportlarını tanımamaktadır.

Ayrıca, Kırım'daki de facto Rus yönetimi Kırımlı gençleri **Rus ordusunda mecburi askerlik yapmalarına zorlamaktadır**. Rus ordusunda zorunlu askerlik yapmak istemeyenlere ise para cezaları verilmektedir (Kırım Haber Ajansı, 2018, 17 Ekim). Buna göre, Cenevre sözleşmesinin 51. Maddesi ihlal edilmektedir.²⁰

---

¹⁹ 1949 Cenevre Sözleşmesi'nin 76 maddesi: “Himaye gören maznun şahıslar, işgal altındaki memlekette mevkuf tutulacaklar ve mahkûm oldukları takdirde de cezalarını orada çekeceklerdir.” [Protected persons accused of offences shall be detained in the occupied country, and if convicted they shall serve their sentences therein.], Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of 12 August 1949. Art. 76. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

²⁰ 1949 Cenevre Sözleşmesi'nin 51 maddesi: “Şamil devlet, himaye gören şahısları bizzat kendi silahlı veya yardımcı kuvvetlerinde hizmet etmeye mecbur tutamaz. Gönüllü kaydırışı isdihdaf eden her türlü tazyik veya propaganda memnudur.” [The Occupying Power may not compel protected persons to serve in its armed or auxiliary forces. No pressure or propaganda which aims at securing voluntary enlistment is permitted], Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of 12 August 1949. Art. 51. <https://www.un.org/en/>

Rusya, Kırım'ı 1783 yılında ilk işgalinin akabinde Kırım'ı Tatarsızlaştırmaya yönelik yıllar boyunca devam edecek siyasetini uygulamaya başlamıştı. Bu açıdan sadece Kırım Tatar halkını anavatanından koparmak, göç etmeye zorlamak veya 1944 yılında topraklarından doğrudan sürgün etmek yeterli görülmemiştir. Zira Kırım'ı “her zaman Rus olmuş bir toprak” olarak göstermek isteyen Kremlin için, Kırım Tatar halkını sadece fiziki olarak yok etmek kesinlikle yetmez, çünkü Kırım'da fiilen tek bir Kırım Tatarı kalmasa bile yer isimlerinden çeşitli mimari eserlere kadar her şey bu toprağın tam Rus olmadığını devamlı hatırlatacaktır. Bu yüzden tüm **Kırım Tatar kültürel izlerini yok etmek**, tarihi Kırım Tatar coğrafi isimlerini Slavca isimleriyle değiştirmek, Kırım Tatar kültürünün ve tarihinin herhangi bir izini bırakmamak “Tatarsız Kırım” projesi için aynı derecede çok önemliydi.

II. Katerina döneminde Yunanca kökenli Simferopol ve Sivastopol gibi yapay isimlerin kullanımı ile başlatılan bu tarihî hafıza silme politikası 1944 yılından sonra zirvesine ulaştı. İnsanlarla beraber Kırım yarımadasının haritasından binlerce Kırım Tatar, Karay, Alman, Rum ve Ermeni yer ismi silinmiştir. Bu günlerde Kırım haritasına bakıldığında her yerde binlerce yapay alakasız Sovyet usulü Rusça yer ismi bulunabilir, fakat Kırım Tatarca yer isimleri nadirdir. Tüm Kırım yarımadasında istisna olarak sadece birkaç tane şehir kendi Kırım Tatarca ismini kaybetmedi, örneğin Bahçesaray, Canköy, İnkerman, Kerç, Sakı, Eski Kırım ve İşün demiryolu istasyonu. (Hromadske TV, 2017, 19 Mayıs). Bunun dışında Kırım'da çok sayıda Oktyabrskoe (Bolşevik Ekim devrimine hitaben), Pervomayskoe (Bir Mayıs), Krasnogvardeyskoe (Kızıl Muhafız), Krasnoarmeyskoe (Kızıl Ordu), Krasnoflotskoe (Kızıl Donanma), Krasnoperekopsk (Kızıl Perekop), Sovyetskiy, Lenino, İlyiçovo (Lenin'in baba adından türetilmiş, Vladimir İlyiç Lenin) gibi yer ismi bulabiliriz. Sovyetler Birliği'nin tarihinde Kırım'da yapıldığı gibi bütün bir bölgenin eski yer adlarının tamamen silinmesinin başka bir örneği daha vardır. O da Doğu Prusya'nın Königsberg başta olmak üzere eski Alman yer adlarının (örn.: Königsberg – Kaliningrad'a, Tilsit – Sovetsk'e dönüştürülmüş) Sovyet yönetimi tarafından silinmesidir.

Kırım Tatar tarihini, milli kimliğini, tüm kültürel mirasını imha etmek için 2014 yılından bu yana işgalci Rus yönetiminin ayrıca uyguladığı diğer politikalarından bahsedebiliriz. 18 Mayıs 1944 sürgün yıldönümünü anma törenlerinin yasaklanması; Ruslaştırma ve asimilasyona yönelik politikası çerçevesinde okullarda Kırım Tatarca dilinin kullanımının kısıtlanması; ATR Kırım

Tatar televizyon kanalının kapatılması (Amerika'nın Sesi – VOA, 2015, 2 Nisan); Bahçesaray'da bulunan Kırım Tatar mimarisinin eşsiz örneği Hansaray'ın otantik özelliklerinin kaybolmasına neden olan sözde restorasyon çalışmaları (Bilal, 2020, 8 Aralık; İvaneviç, 2018, 7 Aralık); okul kitaplarında 1944 sürgününün haklı olduğunun gösterilmesi ve Kırım Tatar imajını karalama propagandasının yapılması (Mokruşın, 2021, 8 Nisan); etnik Ruslar arasında Kırım Tatarlarına karşı düşmanlığı arttırma çabaları; (Yengulatova, 2020, 1 Temmuz; Kırım insan hakları grubu, 2019, 18 Şubat) Kremlin'in Kırım Tatarlarına karşı tarihi ve kültürel temizleme politikasının örnekleridir.

Sonuç

Kırım yarımadasının işgali, pek çok uluslararası antlaşma ve uluslararası hukukun temellerini ihlal eden II. Dünya savaşından sonra Avrupa kıtasında benzeri görülmemiş bir uluslararası hukuk ihlalidir. 2014 yılında Kırımın ilhakıyla uluslararası güvenlik sisteminin olmazsa olmaz temel ilkeleri ve Birleşmiş Milletler Şartı (1945), Helsinki Nihai Senedi (1975), Bağımsız Devletler Topluluğunun kurulmasına dair Alma-Ata Bildirgesi (1991), Budapeşte Memorandumu (1994) ve Ukrayna ile Rusya Federasyonu arasında imzalanan Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması (1997) gibi bir dizi temel uluslararası anlaşma Rusya Federasyonu tarafından ihlal edilmiş oldu. Kırım ilhakını doğrulamaya çalışan Rus yönetimi, Kırım'dan “tarihi Rus toprakları” olarak bahsederken ve “Rus Dünyası”, “bölünmüş Rus halkı”, “Kırım halkının kendi kaderini tayin etme hakkı” konseptlerini kullanırken revizyonist, aşırı-milliyetçi ve genişlemeci politikalarını uygulamaya başlamıştı. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 18 Mart 2014 tarihinde yaptığı “Kırım konuşması”nda Kırım'ın “Rusya ile yeniden birleşmesi” ile adaletin yerini bulduğu iddia edilmiştir.

Aynı zamanda, Kremlin tarafından “her zaman Rus toprağı” gösterilmeye çalışılan Kırım'ın aslında tam Rus olmadığına canlı bir kanıtı olan Kırım Tatar Türkleri, Moskova'nın Kırım'ı işgalinin sonucu olarak daha önceki zamanlarda gibi Rus devletinin tarih boyunca izlediği baskıcı politikalarla tekrar karşı karşıya kalmışlardı. Kırım Tatar halkının temel özgürlükleri, kültürel gelişmesi ve hatta var olma hakkı tehdit altına girmiştir. Rejimin muhaliflerinin sistematik bir şekilde taciz ve tehdit edilmesi, Kırım ilhakına karşı çıkan Kırım Tatar aktivistlerinin evlerinde aramalar, Rus pasaportlarının/vatandaşlığının zorunlu dağıtımı, ve dolayısıyla işgalci Rus ordusuna zorunlu asker olarak alınması, Kırım Tatar kültürel mirasının imha edilmesi, Kırım Tatar diline karşı uygulanan ayrımcı politikalar, Kırım Tatar karşıtı propagandasının yayılması ve Rusya

Federasyonu'nun iç bölgelerinden etnik Rusların Kırım'a yerleştirilerek Kırım'ın etnik yapısını değiştirmeye yönelik politikaları bunun doğrudan kanıtı olmuştur.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından destek ve teşekkür beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- 📖 Amerika'nın Sesi – VOA. (2015, 2 Nisan). Kırım Tatar Televizyonu ATR Kapatıldı. 2 Nisan 2015. <https://www.amerikaninsesi.com/a/kirim-tatar-televizyonu-atr-kapatildi/2704449.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Amnesty International. (2016). Crimea in the Dark: The Silencing of Dissent. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/12/crimea-in-the-dark-the-silencing-of-dissent/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Anadolu Ajansı. (2014). 'Referandum Ukrayna kanunlarına aykırı'. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/referandum-ukrayna-kanunlarina-aykiri/170425> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 BBC News Türkçe. (2017, 25 Ekim). Rusya, hapisteki iki Kırım Tatarı İlmi Ümerov ve Ahtem Çiygöz'ü 'Erdoğan'ın sayesinde' Türkiye'ye sınır dışı etti. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41751321> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 BBC News Russkaia Slujba. (2015, 13 Şubat). Konstantin Malofeev: monarhiya – meçta, Putin – şçastye. https://www.bbc.com/russian/international/2015/02/150211_malofeyev_interview Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Bilal, Anife. (2020, 8 Aralık). İşgalcilerin Hansaray'daki tahribat çalışmaları devam ediyor. *Kırım Haber Ajansı*. <https://qha.com.tr/haberler/isgalcilerin-hansaray-daki-tahribat-calismalari-devam-ediyor/283462/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Birleşmiş Milletler Şartı (1945). <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Bol'şoy dogovor mejdu Ukrainoy I RF prekratil deystvie (2019, 1 Nisan). <https://interfax.com.ua/news/election2019 /577326.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

- 📖 CBS News. Face the Nation Transcripts: Netanyahu, Mashaal, Klimkin, Rogers, Albright (2014, 27 Temmuz). <https://www.cbsnews.com/news/face-the-nation-transcripts-july-27-2013-netanyahu-mashaal-klimkin-rogers-albright/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Cenevre Sözleşmeleri (1949, 12 Ağustos). <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Conference on Security and Co-Operation in Europe Final Act (1975). Helsinki. <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Dugin, Aleksandr. (2002). *Osnovi Yevraziystva*. Moskova: Arktogeya-Tsentr.
- 📖 Entsiklopediya represiy v Krimu z momentu okupatsiyi Rosiyeyu (2019). Kiyiv: KrimSOS. <https://krymsos.com/wp-content/uploads/2021/07/encyklopediya-represij-v-krymu-z-momentu-okupacziyi-rosiyeyu.pdf>. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (1949, 12 August). Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf.
- 📖 Gorbunova, Yulia. (2017, 28 Kasım) 100 Crimean Tatar kids who lost their fathers. <https://www.opendemocracy.net/en/odr/crimean-tatar-kids-who-lost-their-fathers/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Gosudarstvenniy Sovet Respubliki Krim. Deputatı Gosudarstvennoy Dumı RF VII sozıva, izbranniye v Sovet Respubliki Krim. <http://crimea.gov.ru/gdrf/vgd/deputatycrimea> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Gutterman Ivan and Grojec Wojtek (2018, 19 Eylül). A Timeline of all Russia-Related Sanctions. *Radio Free Europe/Radio Liberty*, <https://www.rferl.org/a/russia-sanctions-timeline/29477179.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Holubov, Oleksandr. (2019, 17 Ekim) Velike pereselennya do Krimu. Yak Rosiya zminüye demografiçnu situatsiyu aneksovanogo pivostrova. *Deutsche Welle*. <https://p.dw.com/p/3RP21> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Hromadske TV. (2017, 19 Mayıs). Krims'ki nazvi: deportatsiya imen. <https://hromadske.ua/posts/krymski-nazvy-deportatsiia-imen> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Human Rights Watch. (2017, 14 Kasım). Crimea: Persecution of Crimean Tatars Intensifies. <https://www.hrw.org/news/2017/11/14/crimea-persecution-crimean-tatars-intensifies> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

- 📖 Human Rights Watch. (2017, 17 Kasım). Rights in Retreat: Abuses in Crimea. <https://www.hrw.org/report/2014/11/17/rights-retreat/abuses-crimea> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 İncekaya, Gülsüm (2019, 11 Mart). 'Rusların Kırım'ı Slavlaştırma politikası devam ediyor'. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ruslarin-kirimi-slavlastirma-politikasi-devam-ediyor/1414659> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 İvaneviç, Tetiana. (2018, 7 Aralık) Varvars'ka "restavratsiya" Hanskoho: vid palatsu do sarayu. *Kırım Haber Ajansı*. <https://qha.com.ua/po-polochkam-uk/varvarska-restavratsiya-hanskogo-vid-palatsu-do-sarayu/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Kırım Haber Ajansı (2014, 18 Mart). Çubarov: Kırım Tatarları Kırım'da nesne değil öznedir. <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/cubarov-kirim-tatarlari-kirim-da-nesne-degil-oznedir/131359/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Kırım Haber Ajansı. (2014, 16 Ekim). Çubarov: Kırım'da insan kaçırma olayları ilhaktan sonra başladı. <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/cubarov-039-kirim-da-insan-kacirma-olaylari-ilhaktan-sonra-basladi-039/134470/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Kırım Haber Ajansı. (2018, 17 Ekim). İşgalciler Rus ordusuna katılmak istemeyen Kırımlıları cezalandırmaya devam ediyor. <http://old.qha.com.ua/tr/askeri-guvenlik/isgalciler-rus-ordusuna-katilmak-istemeyen-kirim-lilari-cezalandirmaya-devam-ediyor/174292/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Kırım Haber Ajansı. (2021, 18 Şubat). İşgalci mahkeme, 6 Kırım Tatarı hakkında tutuklama kararı aldı. <https://qha.com.tr/kirim/isgalci-mahkeme-6-kirim-tatari-hakkinda-tutuklama-karari-aldi/303311/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Kırım insan hakları grubu (2019, 18 Şubat). Rossiyskiy ucebniç 'İstorii Krıma' dlia 10-go klassa razjigayet nenavist' k krımskim tataram. <https://crimeahrg.org/ru/rossijskiy-ucebniç-istorii-kryma-dlya-10-go-klassa-razzhigaet-nenavist-k-krymskim-tataram-pravozashhitniki/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Kolstø, Pål and Blakkisrud, Helge (Eds.) (2016) The New Russian Nationalism: Imperialism, Ethnicity and Authoritarianism, 2000–15. Edinburgh: Edinburgh University Press Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

- 📖 Kommersant. V krimskom parlamente meniayut otvetstvennogo za tatar (2018, 24 Temmuz). <https://www.kommersant.ru/doc/3695024> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Konstantinov, Daniil. (2021, 14 Haziran). Era legal'noy politiki v Rossii zakonçilas'. Özgür Rusya Forumu., <https://www.forumfreerussia.org/articles/opinions/2021-06-14/era-legalnoj-politiki-v-rossii-zakonçilas> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Konstitutsiya Respubliki Krim. <https://rk.gov.ru/ru/structure/39> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Kovalenko, Oksana (2017, 10 Nisan). Yak mı vtraçalı Krim. *Ukrayins'ka Pravda*. https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/2017/04/jak_my_vtrachaly_krym_svidchennja_pershyyh_osib_ukrainy/ Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Kurginyan, Sergey. (2012). *Sut' Vremeni*. Moskova: MOF ETTs.
- 📖 Kuzio, Taras. (2018). *Voyna Putina protiv Ukraini*. Kiyiv: Duh i litera.
- 📖 Laruelle, Marlene. (2019). *Russian Nationalism: Imaginaries, Doctrines, and Political Battlefields*. London and New York: Routledge.
- 📖 Levada Araştırma Merkezi (2021, 26 Nisan), Podderjivayete li vi prisoyedineniye Krıma k Rossii? <https://www.levada.ru/2021/04/26/krym/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Ministerstvo Yustitsii RF. Obşçestvennoye obyedineniye «Meclis Krimskotatarskogo naroda» vklüçeno v pereçen' obşçestvennih obyedineniy i religioznih organizatsiy, deyatel'nost' kotorih priostanovlena v sviazi s osuşçestvleniyem imi ekstremistskoy deyatel'nosti. (2016, 18 Nisan). <https://minjust.gov.ru/ru/events/43297/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Mokuşın Sergey (2020, 3 Ağustos). «Prestupleniye protiv çeloveçnosti»: poçemu zaklüçennih krimçan etapiruyut v Rossiyu. *Krim. Realii*. <https://ru.krymr.com/a/pochemu-rossiya-uvozit-zakluchennyh-krymchans-poluostrova/30763559.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Mokuşın, Sergey. (2021, 8 Nisan) “Uçitelya ostalis' sovetskiye”: poçemu v Krımu prodoljayut opravdivat' deportatsiyu krimskih tatar? *Krim. Realii. RFE/RL*. <https://ru.krymr.com/a/pochemu-v-krymskih-shkolah-prodoljayut-opravdyvat-deportaciyu-krymskih-tatar/31192968.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Mokuşın Sergey. (2019, 27 Ağustos). V Krımu zameten velikoruskiy şovinizm: krimskiye tatarı o natsionalnoy politike Rossii. *RFE/RL*.

- <https://ru.krymr.com/a/nacionalnaya-politika-rossii-v-krymu-krymskie-tatary/30131008.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 NATO Wales Summit Declaration (2014, 5 Eylül). https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Putin, Vladimir. (2021, 12 Temmuz). Ob istoričeskom yedinstve russkih i ukraintsev. <http://www.kremlin.ru/events/president/news/66181>
- 📖 Putin, Vladimir. (2014, 18 Mart). Obraşçeniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii k Federal'nomu Sobraniyu. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021, <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20603> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Putin, Vladimir. (2014, 16 Mayıs). Vstreça s predstaviteliami krımskih tatar. <http://kremlin.ru/events/president/news/21028> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Putin, Vladimir. (2021, 24 Ekim). Zasedaniye mejdunardnogo diskussionnogo kluba 'Valday'. <http://kremlin.ru/events/president/news/46860>, Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Putin, Vladimir. (2014, 24 Haziran). Zayavleniya dlia pressı i otvetı na voprosı jurnalistov po itogam rossiysko-avstriyskih peregovorov. Viyana. <http://www.kremlin.ru/transcripts/46060> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Safarov, Fuad. (2017, 28 Şubat). Kırım Cumhuriyeti: Ankara'nın Kırım Tatar halkının durumundan endişelenmesine gerek yok. *Sputnik Türkiye*. <https://tr.sputniknews.com/columnists/201702281027424727-kirim-ankara-rusya-tatarlar/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Schreck, Carl. (2019, 26 Şubat). From 'Not Us' To 'Why Hide It?': How Russia Denied Its Crimea Invasion, Then Admitted It. *RFERL*. <https://www.rferl.org/a/from-not-us-to-why-hide-it-how-russia-denied-its-crimea-invasion-then-admitted-it/29791806.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Sedova, İrina. (2017, 10 Şubat) Yak jıvut' ukrayıntsi v Kırımu bez rosiyskoho hromadyanstva?https://humanrights.org.ua/material/kak_zhivut_ukraincy_v_krymu_bez_rossijskogo_grazhdanstva Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Seyitablayeva, Zarema. (2021, 28 Ocak). Z Sıbiru do Kırımu: yak pratsüye zamişçennya naselennya na aneksovanomu Rosiyeyu pivostrovi. *Kırım. Realiyi. RFE/RL*. <https://ua.krymr.com/a/zamishchennyam-naselennya-krymu-kreml-zminyuye-mentalitet-krymchan/31040656.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

- 📖 Solomonova, İra. (2014, 17 Mart). Neujeli? Za vossoyedineniye s Rossiye progolosovali 123% sevastopoltsev? <https://republic.ru/posts/l/1071821> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Şurigin, Vladislav (2014, 20 Mart). Vozvraşçeniye Sevastopolia. Zavtra. <https://zavtra.ru/blogs/vozvrashchenie-sevastopolya> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The High Representative on behalf of the European Union on the illegal annexation of Crimea and Sevastopol. Declaration (2021, 25 February). <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/02/25/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-illegal-annexation-of-crimea-and-sevastopol/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The High Representative on behalf of the European Union, on the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (2020, 16 March). <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/16/declaration-by-the-high-representative-josep-borrell-fontelles-on-behalf-of-the-european-union-on-the-autonomous-republic-of-crimea-and-the-city-of-sevastopol/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The OSCE Parliamentary Assembly Resolution on Clear, Gross and Uncorrected Violations of Helsinki Principles by the Russian Federation. (2014, 2 Temmuz). Baku. <https://www.oscepa.org/documents/annual-sessions/2014-baku/declaration-2/2540-2014-baku-declaration-eng/file> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The OSCE Parliamentary Assembly Resolution on Ongoing Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms In the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol (Ukraine) (2018, 11 Temmuz). Berlin. <http://old.oscepa.org/documents/all-documents/annual-sessions/2018-berlin/declaration-26/3742-berlin-declaration-eng/file> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The OSCE Parliamentary Assembly Resolution on Restoration of the Sovereignty and Territorial Integrity of Ukraine. (2017, 9 Temmuz). Minsk. <http://old.oscepa.org/documents/all-documents/annual-sessions/2017-minsk/declaration-25/3555-declaration-minsk-eng/file> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The OSCE Parliamentary Assembly Resolution on the Continuation of Clear, Gross and Uncorrected Violations of OSCE Commitments and International Norms by the Russian Federation. (2015, 9 Temmuz). Helsinki. <http://old.oscepa.org/documents/all-documents/annual-sessions/2015->

helsinki/declaration-3/2977-2015-helsinki-declaration-eng/file Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

- 📖 The OSCE Parliamentary Assembly Resolution on the Militarization by the Russian Federation of the Temporarily Occupied Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol, Ukraine, the Black Sea and the Sea of Azov (2019, 4–8 Temmuz). Luxemburg. <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2019-luxembourg/3882-luxembourg-declaration-eng/file> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The OSCE Parliamentary Assembly Resolution on Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms in the Autonomous Republic of Crimea and the City of Sevastopol. (2016, 5 Temmuz). Tbilisi. <http://old.oscepa.org/documents/all-documents/annual-sessions/2016-tbilisi/declaration-24/3371-tbilisi-declaration-eng/file> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The UN General Assembly resolution 68/262 “Territorial Integrity of Ukraine” (2014, 27 Mart). <https://digitallibrary.un.org/record/767565> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The UN General Assembly Resolution 72/190 “Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine” (2017, 19 Aralık). <https://digitallibrary.un.org/record/1469977?ln=ru> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The UN General Assembly Resolution 75/29 “Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov” (2020, 7 December). <https://digitallibrary.un.org/record/3895282?ln=ru> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The UN General Assembly Resolution 75/192 “Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine” (2020, 16 December). <https://digitallibrary.un.org/record/3894858> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 The US Congress. Support for the Sovereignty, Integrity, Democracy, and Economic Stability of Ukraine Act (2014, 3 April). <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-113publ95/pdf/PLAW-113publ95.pdf> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Traynor Ian and Wintour Patrick (2014, 3 Mart). ‘Ukraine crisis: Vladimir Putin has lost the plot, says German chancellor’. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/03/ukraine-vladimir-putin-angela-merkel-russian> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.

- 📖 Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii N 268 "O merah po reabilitatsii armyanskogo, bolgarskogo, greçeskogo, krımsko-tatarskogo i nemetskogo narodov i gosudarstvennoy podderjke ih vozrojdeniya i razvitiya. (2014, 21 Nisan).<http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d4d587feecc172ab2c.pdf> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Ukrayins'ka Pravda. Okupantı pereselılı do Krımu pivmil'yonu "pravil'nih" rosiyan – Meclis (2019, 22 Şubat). <https://www.pravda.com.ua/news/2019/02/22/7207461/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Ukrayins'ka Pravda. Putin dav vkazivku aneksuvatı Krım u niç na 23 lütogo (2018, 14 Şubat). <https://www.pravda.com.ua/news/2018/02/14/7171592/> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Ukrayna Devlet Dili Koruma Ombudsmanı Ofisi (The State Language Protection Ombudsman Office) (2021). Ohliad şçodo obmejennia funkcionuvannia ukrayins'koyi movi na timçasovo okupobanih teritoriyah Ukrayini. <https://mova-ombudsman.gov.ua/oglyad-ukrayinskoyi-movi-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah-ukrayini> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Veselova, Viktoriya (2019, 18 Mart). "Nujniye rezultati narisovali": počemu mir ne priznayot krımskiy "referendum". Krım/ Realii. *Radio Free Europe / Radio Liberty (RFE/RL)*. <https://ru.krymr.com/a/nuzhnye-rezultaty-narisovali-pochemu-mir-ne-priznaet-krymskiy-referendum/29823675.html> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Yengulatova, Lenura. (2020, 1 Temmuz). Vi, tatari, zdes' nikto! Kak v Krımu diskriminiruyut korennoye naseleniye. *The Insider*. <https://theins.ru/obshchestvo/229160> Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021.
- 📖 Zadorojniy, A. (2015). Rossiyskaia doktrina mejdunarodnogo prava posle aneksii Krıma. Kiyiv: K.I.S.